

СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ РИТМІКО-ІНТОНАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ МОВНОГО ВНЗ ЯК КОМПОНЕНТА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглядається проблема структурної організації ритміко-інтонаційної складової професійного англійського мовлення студентів мовного ВНЗ як компонента професійної культури, визначено рівні навчання ритміко-інтонаційної складової професійного англійського мовлення студентів – майбутніх учителів англійської мови, описано лінгвістичні особливості компонентів ритміко-інтонаційної складової професійного англійського мовлення.

Ключові слова: ритміко-інтонаційна складова, рівні навчання ритміко-інтонаційної складової, компоненти ритміко-інтонаційної складової, англійське мовлення.

Якість та зміст професійно-орієнтованого мовлення студентів мовних ВНЗ описуються та аналізуються в роботах Г.С.Борецької, О.П.Биконя, Є.В. Васильєва, Н.В.Горобченко, Т.М.Корж, Г.П.Кривчикова, С.В. Литвина, І.В.Мельник, О.П.Пінської, С.Г. Радецької, В.П. Свиридок, Г.С.Скуратівської, О.І.Цибіної, Н.А. Kau, J.A.Liebman-Kleine, I.Spellerberg, L.Von Werder та ін.

Ритміко-інтонаційна (або просодична) складова мовлення є невід'ємною частиною професійної мовленнєвої культури особистості. Підкреслюючи значення просодичної складової мовлення в спілкуванні, В. В. Риков зазначав, що вона є міцним засобом донесення змісту повідомлення до свідомості слухача чи читача, оскільки допомагає розчленувати мовлення на змістовні компоненти з метою прискорення розуміння. Отже, враховуючи міцний потенціал просодичних засобів для професійного мовлення розглянемо їх більш детально.

Мовлення має комплексний характер: з одного боку, це явище психіки людини, і, як психічний процес, пов'язане з іншими психічними процесами пізнання людиною оточуючого світу; з іншого, - семіотичний характер мовлення дозволяє користуватись ним для передачі раціональної та емоційної інформації між комунікантами. У теорії комунікації мовлення розглядається як сукупність мовленнєвих сигналів, що можуть бути представлені на двох рівнях: сегментному та суперсегментному (надсегментному), у формі сегментних, або звукових, і суперсегментних, або надсегментних одиниць фонології [5, с. 123].

Структурна організація мовленнєвого сигналу в системі зовнішнього оформлення складається з голосового звуку, сегментного ряду (фонем) та суперсегментного або надсегментного ряду (просодики). Важливість урахування суперсегментних ознак полягає в тому, що ранг кожної одиниці залежить не лише від її сегментного складу, але більшою мірою, від тих додаткових суперсегментних ознак, які на неї накладаються [там же]. Надсегментні одиниці накладаються на лінійне мовлення не по одному, а в цілому [3, с. 395] і становлять комплекс взаємопов'язаних просодичних засобів, формуючи таким чином ритміко-інтонаційну складову мовлення.

Н. В. Черемисина – Ениколопова, А. Cruttenden, P. Roach, R. I. Walters, С. Ward, розглядаючи значення просодичної складової мовлення зазначають, що саме вона надає мовленню таких ознак як змістовність, експресивність, модальність, стилістичне забарвлення, які є необхідними параметрами професійного педагогічного мовлення. Відповідно до цих ознак виокремлюють наступні функції ритміко-інтонаційної складової мовлення: *комунікативну*, або функцію реалізації комунікативних типів висловлень (розповідного, питального, спонукального); *експресивно-емоційну*, або функцію здійснення емоційно-естетичного впливу на слухача шляхом вираження "різних почуттів"; *модальну*, або функцію вираження ставлення мовця до повідомлюваного; *видільну*, яка дозволяє виокремити всередині висловлювання фонетичні та смислові єдності – інтонаційні та ритмічні групи та акцентувати різні елементи висловлювання; *конститутивну*, яка відповідає за зв'язування одиниць членування (ритм та інтонація об'єднують елементи ізольованого висловлювання, використовуючи різницю в темпі, інтенсивності, мелодичному оформленні, встановлюють між частинами фрази смислові відношення). Н. Д. Світозарова зазначає, що в природному мовленні всі функції РІС у мовленнєвому відрізку передаються одночасно [1,2,4,8].

Варто зауважити, що терміни "надсегментний", "просодичний" та "ритміко-інтонаційний" уважаються синонімічними [3].

Отже, визначимо рівні навчання РІС професійного англійського мовлення (далі ПАМ) студентів – майбутніх вчителів англійської мови. З метою визначення рівнів навчання РІС ПАМ студентів проаналізуємо сучасні підходи до членування мовлення в комунікативній фонетиці.

Існує багато поглядів щодо визначення мінімальної ритміко-інтонаційної (далі РІ) комунікативної одиниці РІС мовлення.

А. М. Антипова та Л. В. Щерба вважають *синтагму* мінімальною мелодичною одиницею [2]. Л. В. Щерба визначив синтагми як найпростіші елементи зв'язного мовлення, що відповідають єдиним і, надалі, в момент мовлення, не розкладним уявленням. Синтагма розглядається як "мовленнєва ланка" і в цьому значенні виступає синонімом "мовленнєвого такту" та "ритміко-інтонаційної групи" [3].

В межах дослідження будемо використовувати термін ритміко-інтонаційна група (далі РІНГ), який відповідає першому рівню навчання інтонації та ритму, оскільки синтагма тлумачиться одночасно і як одиниця фонології і синтаксису, що уможливорює на наш погляд небажану контамінацію понять.

РІНГ – це найкоротша знаменна частина фрази, яка виділяється ритміко-інтонаційними засобами [3, с. 385]. РІНГ може співпадати з фразою або ні. Згідно визначення фрази, наведеного у "словнику лінгвістичних термінів", РІНГ співпадає з сегментованою або зв'язаною фразою. РІНГ характеризується наступними основними параметрами: загальним мелодичним контуром, повторюваність якого забезпечує ритм РІНГ, термінальним тоном, розподілом

інтенсивності, кількістю наголошених складів, співвідношенням загальної кількості складів в РІНГ та кількості наголошених складів, темпом.

РІНГ - це і мелодична, і ритмічна і змістовна єдність. РІНГ складається з 1-6 наголошених складів, при чому 80% РІНГ мають 2-4 наголошені склади. Тривалість РІНГ не більше 2-3 секунд, що співпадає з тривалістю видиху/вдиху людини у спокійному стані. [3, с. 86].

Наступним за укрупненням рівнем є речення і його еквіваленти – фраза та висловлювання. Фраза та висловлювання можуть збігатись або не збігатись з реченням.

У "Словнику методичних термінів" речення розглядається як одна з основних одиниць мови, мінімальна одиниця мовлення, що являє собою граматично організоване з'єднання слів, має певну смислову та інтонаційну закінченість і виражає закінчену думку; речення є одночасно одиницею спілкування і одиницею формування і вираження думки; у широкому розумінні речення - це будь-яке (від розгорнутого синтаксичного цілого до окремого слова) висловлювання, що є повідомленням про що-небудь і розраховане на слухове (при вимові) або зорове (відображене на аркуші) сприйняття; у більшості сучасних методів навчання речення проголошується одиницею навчання мови й мовлення [1, с. 236].

Третім рівнем навчання за укрупненням стає "понадфразова єдність", її еквівалентом стає абзац або "мікротекст". Під мікротекстом, який є еквівалентом понад фразової єдності, ми розуміємо відрізок мовлення у формі послідовності двох і більше самостійних речень, об'єднаних спільністю теми в смислові блоки. Він може співпадати з абзацом, бути більше і менше абзацу [1]. Наступним рівнем стає текст, який складається з певної кількості мікротекстів.

Тому, аналізуючи вищенаведені погляди вчених у галузі фонетики в межах запропонованого дослідження ми дотримуватимемося наступної ієрархії рівнів навчання РІС ПАМ студентів: мінімальним і першим рівнем вважатимемо РІНГ, другим виступає речення, третім стає мікротекст, останнім виступає текст.

Оскільки було визначено рівні навчання РІС ПАМ студентів-майбутніх викладачів, розглянемо компоненти РІС мовлення, до яких відносно мелодичну складову, представлену звуковисотністю голосу, тембр, динамічну складову, до якої входять гучність та наголосення та темпоральну складову, компонентами якої є ритм, темп та пауза.

Розглянемо перший компонент - *мелодичну складову*, яка відповідає за звуковисотність.

Згідно визначення, наведеного в "Словнику лінгвістичних термінів" О. С. Ахманової *Мелодика мовлення* або *мелодія* – модуляції висоти основного (інтонаційного) тону при промовлянні фрази, що здійснюються за рахунок різного ступеню напруги голосових зв'язок [3, с. 226]. Мелодика мовлення відіграє значну роль у передачі змісту висловлювання [4]. Вона організовує фразу, розділяючи її на РІНГ, одночасно пов'язує її частини. Мелодика мовлення є головним засобом здійснення модальної та емоційно-експресивної функції РІС - передачі ставлення до слухача та надання різних відтінків значенню висловлювання.

Основна просодична характеристика РІНГ – *Тон*. *Тон* - фізична якість звуку, що визначається частотою ритмічних коливань напружених голосових зв'язок – частота основного тону або ЧОТ [3].

На думку Ю. С. Лебедевої тони в різних сполученнях можуть визначати стилі текстів у різноманітних мовних контекстах, а факторами стильового співвідношення тексту може бути набір найбільш характерних просодичних засобів, специфіка інтонаційно-комунікативної структури тексту і його інтонаційна модель.

У сучасній англійській мові визначають прості тони (низхідний, висхідний та середній рівний) та складні (висхідно-низхідний, низхідно-висхідний, висхідно-низхідно-висхідний тощо). Англійський висхідний тон є маркером незавершеності висловлювання. На думку авторів, він не такий різкий і стрімкий, як в українській мові. Починається висхідний тон з більш низького тону та визначається поступовим підвищенням [3].

Варто зауважити, що в мовленнєвій практиці мелодика багатьох синтаксичних конструкцій прийнята як нормативна [2]. Так, ми говоримо про еталони розповідної, питальної, спонукальної мелодики, також маємо досить чіткі уявлення про мелодичні еталони переліку, попередження, висловлювання емоційного стану.

Отже, ми розглянули особливості мелодичної складової надсегментної фонетики. Другим компонентом РІС є *тембр*.

Тембр мовлення – характерне забарвлення, що надається звуку його гармонічними обертонами та резонаторними тонами, які накладаються на основний тон [3]. За тембром відрізняють звуки однакової висоти та гучності, але виконані різними голосами, у різний спосіб. При сприйнятті тембру виникають різні асоціації: звуки різкі-м'які, теплі-холодні, металеві, глибокі тощо.

За даними психологічних досліджень встановлено, що існують певні стійкі стереотипи людського голосу. Залежно від того, як "звучить" людина, оточуючі оцінюють її рівень освіти, сферу діяльності, характер, темперамент, настрій тощо. Хвилювання, сум, радість, недовіра передаються в голосі. В стані збудження або депресії, змінюється тембр голосу, або його забарвлення. Чим сильніше хвилюється людина, тим більшим є відхилення тембру від звичайного звучання.

Розглядають такі якості тембрального забарвлення голосу, як *високо інтонований* (переважає у дітей і асоціюється з дитячістю, пасивністю), *низько інтонований* – характеризується як нецікавий; голос з придихом, *різкий голос* – відповідає стилю роздратованої капризної людини, *ідеальний голос* – приємний, правильно модульований голос по високим та низьким частотам.

Причини емоційного забарвлення голосу можуть виникнути *безпосередньо* в певній мовленнєвій ситуації, коли людина радіє природі, сонцю, чи сумує: *It's interesting – It's boring! What a nice weather!* Також тембр голосу може бути створений за бажанням мовця в говорінні чи читача згідно до виконавчого задуму.

Отже, за тембральним забарвленням голосу людини можна визначити таку додаткову інформацію, як вікова категорія комунікантів (дорослі – діти), гендерні характеристики (чоловіки – жінки), психічний стан – настрій (радість – сум, роздратованість, стомленість, спокій, врівноваженість, заклопотаність тощо). Така екстралінгвістична інформація дає змогу студенту зорієнтуватися у ситуації спілкування і тим самим полегшує розуміння мовлення.

Тембр голосу безпосередньо пов'язаний з його *силою*. Тому наступною розглядаємо динамічну складову. Сила звуку в мовленні людини – це сила переконання, сила почуттів, сила бажання досягнення поставленої мети. Сила голосу вимірюється через його *гучність*. Проте, з огляду на адаптивну властивість слуху людини, виключне значення має діапазон гучності – максимальна різниця в силі голосу між "форте" та "піано" (гучно і тихо) [8]. Діапазон гучності – це засіб виразності мовлення людини.

Наступний компонент динамічної складової – *наголос*.

Під *наголосом* розуміють виділення тими чи іншими фонетичними засобами – підсилення голосу, підвищення тону (різка зміна мелодичної кривої) одночасно з збільшенням довжини, інтенсивності, гучності тощо – одного з складів у слові чи цілого словосполучення [3, с. 482]

У дослідженні дотримуємось наступних визначень наголосу РІНГ, фразового та логічного наголосів.

Наголос РІНГ визначається як виділеність одного наголошеного складу у ритміко-інтонаційній групі. Він утворює просодичний центр РІНГ.

Фразовий наголос розуміється як виділяючий та внутрішньо організовуючий наголос [3]. За допомогою фразового наголосу виділяється найважливіше в смислово-відношенні слово у складі фрази [6].

Логічний наголос – виділеність смислового центру РІНГ або речення. Він присутній в кожному реченні і розглядається як його обов'язковий елемент. Як зазначає Т. М. Королева, логічний наголос не має фіксованої позиції і повністю залежить від інтенції мовця [4, с. 213]. Логічний і фразовий наголоси можуть співпадати або ні. Логічний наголос може виділити будь-яке слово в РІНГ або реченні.

Існує припущення, що мовці класифікують слова за їхніми моделями наголосу. Слова "зберігаються" в пам'яті людини під моделями наголосу таким чином, що, коли промовляється слово з певної моделі наголосу, при обробці цього слова людина пригадує слова тієї частини словникового запасу, яка має схожу РІ модель чи структуру [9, с. 51].

Отже, наголос виступає як один із формантів ритмічності мовлення, а також як складова ритму і водночас, як компонент інтонації. Тому наступним компонентом ми розглянемо *Ритм*.

Відчуття ритму пронизує всю діяльність людини. Ритмічні явища простежуються у біологічних процесах, природних циклах тощо. Ритм в широкому розумінні є періодична організація явищ у часі. За даними сучасних досліджень ритмічна організація мовлення відтворює суттєві, глибинні механізми її породження та функціонування [2, 3].

А. М. Антипова визначає мовленнєвий ритм як періодичність схожих явищ та явищ, що можуть бути співвіднесеними, і як загальномовленнєву систему, що організує мову в цілому [3, с. 7].

Мовленнєвий ритм включає розташування наголосів, ритмічне групування РІНГ, варіювання довжини складів. Подібно до мелодики, зміни ритмічної структури речення викликають безпосередні модифікації його смислу і, зважаючи на тісний зв'язок ритмічної структури тексту з емоційним навантаженням, ритм забезпечує коректність сприйняття смислу [3,4].

Базовою одиницею в мовах з акцентним ритмом, до яких відноситься англійська мова, є ритмогрупа [2] або ритмічна група [3].

Дослідники мовленнєвого ритму вказують на зв'язок між характером ритмічних груп та їх акцентно-мелодичною будовою [2, 8, 9, 10]: спостерігається тенденція тяжіння ненаголошених складів до наголошеного складу лексичної одиниці, або до одиниці, з якою цей склад тісно пов'язаний за змістом '*Peter*| *is*| *'coming*| *to*| *day*'.

Іншим формантом ритму і компонентом інтонації виступає **пауза** або інтонаційний розділ [3].

Пауза як просодичний засіб, виділяється окремо. Вона найбільше споріднена з темпоральною складовою мовлення, адже характеризується часовою протяжністю, а її частотний і енергетичний параметри дорівнюють нулю. Також до паузи відносять явища різкої зміни тону та/чи інших просодичних характеристик у місці інтонаційного кордону, які сприймаються як порушення плавного плину мовлення. Розміщення пауз в потоці мовлення розглядається як "паузація" [3].

Наголоси і паузи пов'язані між собою прямою залежністю: паузи розділяють мовлення на мовленнєві ланки, або РІНГ, а кожна ланка має слово, на яке припадає фразовий наголос.

Паузи пов'язані також із мелодикою мовлення. Пауза в кінці розповідного речення супроводжується різким падінням тону голосу на останньому наголошеному складі. Повної залежності між інтонацією та розстановкою пунктуаційних знаків немає. Інтонація членує мовлення набагато детальніше і тонше, ніж пунктуація [2].

На довжину паузи впливає і темп мовлення. По-перше, прискорення темпу мовлення скорочує довжину пауз в РІНГ, а сповільнення темпу мовлення розтягує їх. По-друге, при більш швидкому темпі мовлення сама кількість пауз (і мовленнєвих ланок взагалі) у реченні менша, а при повільному темпі мовлення більша, ніж при звичайному розмовному темпі; повільне мовлення є більш розчленованим, ніж швидке.

О. Ф. Кривнова вказує, що паузи діляться на граматичні, які розділяють речення, і неграматичні, які не мають відношення до інтонаційно-змістового членування речення [7]. Останні поділяються на виділяючі паузи та паузи-хезитації (паузи-сумніви). При читанні ритм дихання стає найсуттєвішим фізіологічним фактором, що спричиняє розстановку пауз [там же]. Причини виникнення пауз зумовлені не лише синтаксичними та семантичними факторами. Як пояснює Ж. Д. Дозорець, вони криються в особливостях запам'ятовуючої та аналітико-синтетичній здібності мозку, та, по-друге, у природному механізмі людського дихання. За даними експерименту, проведеного Ж. Д. Дозорець, пауза обов'язкова в будь-якій РІНГ, яка нараховує більше восьми складів. Спостерігається тенденція до зменшення кількості пауз у РІНГ, включеній в контекст, порівняно з ізольованою вимовою цієї РІНГ [7].

Більш наочними прикладами пауз, які відбуваються регулярно в усному мовленні є короткі паузи, що залишатимуться на межах РІНГ і позначаються однією рисою "/", довші паузи – на крапках, (та знаках питання та оклику), і відділяють речення, та ще довші паузи наприкінці абзаців. Паузи між реченнями позначаються двома рисками "//". Паузи між абзацами позначаються трьома рисками "///". Ці паузи інтегруються компетентним читачем в загальну структуру мовлення - промови, та сприймаються як швидкий ритмічний потік мовлення. Просте непоширене

речення промовляється як одна РІНГ. Наприклад, *He is tall*|| *Jimmy is reading*|| *Lion is an animal*|| Групи підмета і присудка малі. Коли починаємо поширювати підмет чи присудок, ситуація змінюється [6]. Розглянемо наступні приклади:

He is a student|| *Sonya (!) is reading a book*|| *Little Sonya*| *is reading a book*||

Перше речення промовляється без пауз, у другому відчуваємо коливання, оскільки РІНГ представлена лише одним словом. Пауза у другому прикладі має варіативний характер, тобто наявність останньої залежить від темпу мовлення. Повільніший темп вимагає паузу, а прискорений – її виключає. У третьому прикладі пауза має обов'язковий характер, оскільки обидва звукових відрізки поширені і можуть представляти окремі РІНГ.

У текстах-описах поодинокі означення складають з означуванням словом одну РІНГ. *A grey wolf*| *A small dog*||. При перерахуванні, коли зустрічаються два чи більше означень, вони оформлюються паузами відповідно до пунктуаційних знаків і супроводжуються інтонацією переліку:

A dog , *a big dog*||
brown | , *yellow* | , *white* | , *black* | *and red dogs* | *are in the circus*||

У тому випадку, коли ці означення не виділяються паузою на письмі і не є однорідними, вони складають одну РІНГ із словом, яке позначають:

A big leather bag | , *a nice yellow China cup*||

У випадках відокремлення, як правило, не спостерігаються у мовному і мовленнєвому матеріалі початкової школи. Проте, варто зауважити, що членування відбувається відповідно до пунктуаційних знаків:

Woof | , *a small funny friend of Neigh-Neigh* | , *can draw very well* ||

Окремі обставини на початку речення можуть виділятися в окремі РІНГ, проте не обов'язково. Пауза в цих випадках є варіативною і залежить головним чином від контрастного або логічного наголошення та темпу мовлення: *So*| *one day* | *Stan comes to Brian*||| *Sometimes* | *my friends come to me*||

Обов'язковою пауза стає тоді, коли поширюємо обставину. Обставина, з словами, які до неї відносяться, виділяється в одну РІНГ: *Tom has breakfast* | *at 8 o'clock in the morning*|| [6]

Отже виходячи з вищезазначеного, можемо зробити наступні узагальнення: просте речення, яке складається лише з головних членів – підмета та присудка – виділяється як одна РІНГ; проте, якщо присудок складається з допоміжного та основного дієслова, можливий поділ на дві РІНГ; коли підмет виражений займенником, він не виділяється в окрему РІНГ; обов'язковою є пауза між групою поширеного підмета і групою присудка; означення утворює з означуванням словом одну РІНГ; неоднорідні означення утворюють з означуванням словом одну РІНГ; обставини, більші за одне слово, виділяються в окрему РІНГ.

Наступним компонентом темпоральної складової є **темп** мовлення. Темп розглядається у сучасних дослідженнях як один із засобів надсегментної фонетики, які впливають на функціонально-стилістичну диференціацію текстів. Під темпом мовлення ми розуміємо швидкість протікання мовлення в часі, його прискорення або сповільнення, що обумовлює ступінь його артикуляторної напруги та чіткості [3]. За даними дослідження Н. П. Плющ середній темп мовлення в українській мові складає 5 складів за секунду.

Швидкість мовлення бере участь у передачі емоційного стану та ставлення до співрозмовника. Так, емоційно забарвлене речення звучить довше, ніж нейтральне. Деякі дослідники спостерігали пониження тону і зниження гучності голосу при прискореному темпі (С. І. Бернштейн), проте, як відмічає Г. Н. Іванова-Лук'янова ця тенденція не є обов'язковою [6]. На думку Л. К. Цеплитиса, відчуття темпових змін залежить частіше не від конкретних показників його величин, а від явищ психічного плану. Темп – величина не абсолютна, а відносна. Людина сприймає не його абсолютну величину, а його змінність.

Швидкість мовлення – це змінна величина. Темп залежить від таких параметрів, як швидкість вимови/промовляння слів за одиницю часу (володіння технікою мовлення), характеру паузації, інтонації та інтонаційного членування, логічного наголошення, а також від стилю тексту [6]. Коли два сильних наголошених склади зустрічаються поряд, темп повільнішає, а коли наголошені склади розділяються ненаголошеними, швидкість мовлення збільшується.

Зміни у швидкості мовлення та паузації пов'язані з стилями мовлення, імпліцитними конотаціями, а також структурою РІНГ. М. А. Соколова радить встановлювати швидкість мовлення у межах від повільного настільки, щоб приваблювати увагу слухачів та водночас швидким настільки, щоб підтримувати інтерес. Зрозуміло, що простежується взаємозалежність рівнів сприйняття і розуміння мовлення та швидкості продукування тексту.

Середнім темпом сприйняття і розуміння повідомлення дослідники вважають 70-80 слів за хвилину, сповільненим 50 -60, прискореним – 90-120 [9]. Услід за Р. Ладо підтримуємо погляд про те, що вимірювання темпу мовлення дає можливість простежити за прогресом кожного учня у процесі навчання і дозволяє визначити швидкість реакції учня, яка в свою чергу свідчить про рівень автоматизованості мовленнєвих операцій останнього [10].

Таким чином у статті розглянуто структурну організацію ритміко-інтонаційної складової англійського мовлення студентів мовного вузу як компонента їхньої професійної культури, визначено рівні навчання РІС професійного англійського мовлення студентів – майбутніх вчителів англійської мови, описано лінгвістичні особливості компонентів ритміко-інтонаційної складової професійного англійського мовлення.

Подальші дослідження пов'язані з визначенням інших складників професійної культури студентів мовних спеціальностей ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азимов Э. Г. Словарь методических терминов (Теория и практика преподавания языков) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – СПб. : Златоуст, 1999. – 472 с.
2. Антипова А. М. Система английской речевой интонации : учеб. пособие [для вузов] / А. М. Антипова. – М. : Высш. шк., 1979. – 131 с.

3. *Ахманова О. С.* Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : КомКнига, 2007. – 576 с.
4. *Бровченко Т. О.* Фонетика англійської мови [підручник] / Т. О. Бровченко, Т. М. Корольова. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – 300 с.
5. *Зимняя И. А.* Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке / И. А. Зимняя. – М. : Просвещение, 1978. – 159 с.
6. *Иванова-Лукьянова Г. Н.* Культура устной речи : Интонация, паузирование, логическое ударение, темп, ритм : [учеб. пособие для студентов] / Г. Н. Иванова-Лукьянова. – М. : Флинта : Наука, 1998. – 196, [1] с.
7. *Кривнова О. Ф.* Паузирование при автоматическом синтезе речи [Электронный ресурс] // О. Ф. Кривнова, И. С. Чардин. – 2000. – Режим доступа : [http : //webmaster@philol.msu.ru](http://webmaster@philol.msu.ru).
8. *Светозарова Н. Д.* Интонационная система русского языка : монография / Н.Д. Светозарова. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1982. – 175 с. 193
9. *Brown G.* Questions of Intonation / G. Brown, K. L. Currie, J. Kenworthy. – London : Helm Ltd., 1980. – 206 p.
10. *Lado R.* How to compare two cultures / Robert Lado // Culture Bound / ed. by I. M. Valdes. – Cambridge: Cambridge University Press, 1986. – P. 52 – 63.

Подано до редакції 27.06.11
